

Nr 504

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 428 i Första kammaren)

I vårt land liksom i andra länder på jämförlig ekonomisk nivå utgör frågorna rörande den svårplacerade arbetskraften betydande problem, inte minst emedan den utgör en heterogen grupp. Ett betydande inslag utgöres av äldre, som till följd av de krav som ställs inte kan upprätthålla tidigare sysselsättning eller som till följd av strukturomvandling på äldre år friställes inom den sysselsättning de dittills upprätthållit. En annan grupp utgöres av dem som från födseln varit eller till följd av olycksfall eller sjukdom blivit fysiskt handikappade. En tredje grupp utgöres av de psykiskt handikappade, däribland sådana vilkas biologiskt grundade förmåga inte motsvarat de psykiska påfrestningarna inom arbetslivet. Som en fjärde grupp kan redan nu räknas sådana som i och för sig inte fått sin förmåga nedsatt vare sig psykiskt eller fysiskt men som till följd av sin intellektuella utrustning inte förmått att i tillräcklig utsträckning tillgodogöra sig utbildning för att kunna motsvara de alltmer ökade kraven på den öppna arbetsmarknaden. Som särskilda grupper i sammanhanget framstår bl. a. nykterhetsvårdens och kriminalvårdens klientel.

Givetvis måste åtgärder vidtagas även utanför arbetsmarknadspolitikens område för att komma till rätta med här berörda problem. Särskilt bör nämnas en intensifiering och upprustning av den medicinska rehabiliteringen och därpå följande åtgärder som avser att göra vederbörande kapabel att över huvud taget utföra arbete, en för en betydande del av t. ex. specialklasseleverna särskilt avpassad yrkesutbildning och mera aktiva och till arbetsvårdslinjen anpassade metoder på hela socialvårdsfältet samt intensifierad forskning och upplysningsverksamhet rörande de psykiska påfrestningarna inom arbetslivet. Oavsett dessa åtgärder utgör den svårplacerade arbetskraften arbetsmarknadens ur social synpunkt allra besvärligaste problem, ett problem som f. ö. synes bli allt större.

Inom produktionen ställs allt större krav på effektivitet och på att arbetskraften skall motsvara den alltmer avancerade tekniken. F. n. är detta den främsta möjligheten till en ökad produktivitet och således helt i linje med de allmänna samhällsekonomiska strävandena. För den svårplacerade och potentiellt svårplacerade arbetskraften innebär emellertid den företagsekonomiska bedömning, som måste göras inom varje produktionsenhet, allt större risker att fri-

ställas och allt större svårigheter att erhålla nytt arbete på den öppna arbetsmarknaden. Från strikt ekonomiska utgångspunkter kan det f. ö. ifrågasättas om inte en betydande del av dem som nu livligast frekventerar arbetsförmedlingarna borde erbjudas andra möjligheter än de som finns på den öppna marknaden, enär de inte förmår upprätthålla anvisad sysselsättning längre tid och till den del de upprätthåller sysselsättning har svårt att motsvara de krav som berörts ovan.

Mot dessa allmänna ekonomiska och tekniska skäl måste ställas dels ett samhällsekonomiskt skäl, dels ett skäl som kan betecknas som humanitärt.

Det samhällsekonomiska skälet utgöres av att även arbetskraft, som icke motsvarar den öppna arbetsmarknadens krav, förmår prestera ett arbetsresultat som visserligen inte kännetecknas av samma höga produktivitet men som ändå är samhällsekonomiskt värdefullt, emedan det medverkar till att höja den totala produktionen. Detta begrepp gäller inte enbart den materiella rätten till arbete utan också varje människas rätt att genom arbetslivet deltaga i och inkluderas i samhällsgemenskapen. I detta sammanhang kan det också sägas gälla förverkligandet av önskemålet att känna sig nyttig, vilket är av avgörande betydelse för uppnåendet av bästa möjliga resultat av en viss rehabiliteringsinsats.

Mellan de båda sistnämnda skälen föreligger inga nämnvärda motsatsförhållanden. Skall dessa båda skäl kunna förenas med de tidigare nämnda ekonomiska skälen, fordras dock särskilda dispositioner. Det måste vid sidan av den öppna arbetsmarknaden finnas möjligheter till en för de svårplacerade speciellt anpassad sysselsättning. Sådana möjligheter har tillskapats genom s. k. arkivarbeten samt verkstäder för skyddad sysselsättning och halvskyddad sysselsättning. Resurserna är dock helt otillräckliga i förhållande till behovet och möjligheterna inte så differentierade, som är önskvärt med hänsyn till de olika inriktningarna av de svårplacerades arbetsförmåga. Skall tillräckliga möjligheter tillskapas, måste åtgärder vidtagas både för att uppnå en snabb upprustning och för att på längre sikt tillskapa en ändamålsenlig och med tillräcklig kapacitet utrustad organisation.

Av statsverkspropositionen framgår att det finns möjligheter till en ökad kapacitet om blott erforderliga medel ställs till förfogande. Arbetsmarknadsstyrelsens hemställan härom har emellertid avvisats av departementschefen. Det gäller främst bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade samt bidrag till driften av verkstäder för handikappade.

I sin framställning rörande bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade har arbetsmarknadsstyrelsen erinrat om att vid årsskiftet 1963/64 disponerades sammanlagt 4 599 platser vid dylika verkstäder men att platsbehovet beräknades till ca 20 000. Den planering som pågår beräknades under 1964 ge ett tillskott av ca 1 200 platser och under 1965 ett ytterligare tillskott av 1 800 platser. Därför uppskattar arbetsmarknadsstyrelsen medelsbehovet under 1965/66 till 15 milj. kr. Vi föreslår att anslaget uppräknas i enlighet med arbetsmarknadsstyrelsens framställning.

I fråga om bidraget till driften av verkstäder för handikappade framhåller arbetsmarknadsstyrelsen att, med hänsyn till att 1964 års riksdag höjde maximitbeloppet för anordnande av verkstadslokaler från 325 till 390 kr. per m² och med hänsyn till kostnadsutvecklingen, bidraget till hyrande av verkstadslokaler bör höjas från högst 15 till högst 20 kr./m² och år. Vi föreslår att anslaget utgår i enlighet med arbetsmarknadsstyrelsens förslag.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i år liksom 1964 framhållit att den nuvarande begränsningen av det särskilda bidraget till verkstädernas drift till 2 000 kr. per arbetsplats och år kan medföra återhållsamhet beträffande viktiga verksamheter anordnande. Arbetsmarknadsstyrelsen föreslår ett slopande av begränsningen och hemställer om bemyndigande att pröva bidragsbeloppets storlek från fall till fall. Vi föreslår att riksdagen beslutar i enlighet med denna hemställan.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att behov finns att för personer med vissa handikapp förlänga träningstiden på grund av att framstegen sker i långsammare takt än genomsnittligt. Styrelsen hemställer därför om bemyndigande att, när särskilda omständigheter föreligger, besluta om bidrag för arbetsträning utöver sex månader. Vi föreslår att riksdagen beslutar i enlighet med styrelsens framställning.

Genom beslut av 1964 års riksdag har ersättningen till verkstäder med halvskyddad sysselsättning för varje av partiellt arbetsför fullgjord arbetstimme höjts till 2 kr. En höjning till 3 kr. skulle medföra förutsättningar för en avsevärd utbyggnad av den halvskyddade sysselsättningen. Löne- och kostnadsläget har ytterligare höjts, varför vi i enlighet med arbetsmarknadsstyrelsens förslag föreslår en höjning till 3 kr. per arbetstimme. Med hänsyn till det ökade antalet platser och till föreslagna ändringar av bidragsgrunderna föreslår vi i enlighet med arbetsmarknadsstyrelsens förslag att till bidrag till driften av verkstäder för handikappade anvisas ett anslag av 18 milj. kr.

Såsom ovan framhållits får man för framtiden räkna med att behovet av åtgärder för att kunna sysselsätta här åsyftade svårplacerade arbetskraft kommer att öka. Det har också framgått att resurserna nu inte motsvarar det aktuella behovet. En särskild brist utgöres av att man saknar ordentlig kännedom om det aktuella behovets faktiska omfattning. Arbetsmarknadsstyrelsen har såsom nämnts beräknat platsbehovet inom den skyddade sysselsättningen till ca 20 000. Till grund för denna beräkning ligger vissa undersökningar, som genomförts på olika håll i landet. Vid dessa undersökningar har registrerats alla som kommit i kontakt med myndigheterna — arbetsförmedlingar, försäkringskassor, nykterhetsnämnder etc. — och därvid företett ett arbetsvårdsbehov. När arbetsvårdsresurserna sedermera byggts ut på grundval av undersökningensresultaten, har det visat sig att det faktiska behovet inte blivit täckt. Det finns med andra ord ett latent behov av arbetsvårdsinsatser som framkommer först när reella möjligheter skapats och det sålunda ter sig meningsfullt för envar behövande att söka arbetsvård. Arbetsmarknadsstyrelsens beräkningar innefattar inte detta oregistrerade behov. Än mindre finns någon kännedom eller beräkning rörande hur arbets-

vårdsbehovet kommer att utvecklas för framtiden. Det enda som med någon grad av säkerhet kan förutsägas är att behovet — av skäl som anförts ovan — kommer att öka. Skall den erforderliga utbyggnaden komma till stånd inom skäligen tid, måste staten vara beredd att väsentligt öka sina insatser. Särskilt gäller detta om driftkostnaderna. Hur finansieringen skall lösas behöver särskilt utredas.

Läget för den socialt angelägna uppgift som de olika arbetsvårdsinsatserna utgör är således synnerligen otillfredsställande. Enligt vår mening bör ett sådant program för arbetsvårdens och därtill knutna aktiviteter utbyggnad snarast framläggas och fastställas. Programmet bör förslagsvis främst omfatta följande punkter.

Inventering av behovet. Inventeringen torde enklast kunna genomföras om undersökningar av ovan nämnda art snarast möjligt genomföres över hela landet. Det vore önskvärt att man finge kartlagt hela det faktiska behovet, således även det latent behovet, men då detta uppenbarligen skulle bli mycket tids- och resurskrävande, får sannolikt inventeringen omfatta vad som kommit till samhällsorganens kännedom och behovet därutöver beräknas schablonmässigt utifrån de erfarenheter som hittills gjorts.

Program för utbyggnad. Den nuvarande kapaciteten inom arbetsvården är såsom nämnts otillräcklig. En konkret plan för den erforderliga utbyggnaden bör snarast framläggas och kompletteras efter hand som inventeringsresultatet ger anledning härtill.

Differentiering. En utbyggnad bör avse både samhällets egna institutioner och verksamheten inom företagen. Av största vikt är att man söker finna nya sysselsättningar och metoder för att kunna tillgodose de olika behov som förekommer men också för att kunna öka kapaciteten. Behovet av hemarbete är nu helt otillräckligt tillgodosett och bör särskilt uppmärksammas.

Organisation. En upprustning måste medföra en kraftig ökning i fråga om verkstäder för skyddad sysselsättning. Likaså är en långt bättre geografisk täckning och förgrening nödvändig om behoven skall kunna tillgodoses. Detta kommer att ställa ökade krav på huvudmännen, landsting, kommuner och enskilda organisationer. Ett centralt samordningsorgan bör tillskapas. I detta bör ingå företrädare för arbetsmarknadsstyrelsen och huvudmännens organisationer samt rehabiliteringsexpertis och driftteknisk och driftekonomisk expertis. Samordningsorganet bör ha en rådgivande funktion och verka för upplysning om verksamheten samt särskilt uppmärksamma de driftekonomiska och försäljningstekniska problemen.

Utbildningsfrågor. De rehabiliterande och arbetsvårdande insatserna ställer betydande krav på personalen. Verksamheten måste anpassas till näringslivet och dess arbetsformer bedrivs på företagsmässigt bästa sätt, vilket förutsätter både tekniskt och ekonomiskt kunnande etc., samtidigt som de människovårdande synpunkterna hela tiden måste stå i förgrunden. En utbyggnad av verk-

samheten förutsätter att personaltillgången säkras. Utbildning av erforderlig personal bör därför ingå som ett väsentligt led i utbyggnadsprogrammet.

Arbetsvården är under utredning. Därför torde inom arbetsmarknadsstyrelsen finnas värdefulla riktlinjer och erfarenheter. Därför bör grunderna för ett upprustningsprogram kunna utarbetas inom en mycket nära framtid.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

I. att riksdagen till *Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade* under elfte huvudtiteln för budgetåret 1965/66 måtte anvisa ett reservationsanslag av 15 000 000 kr.;

II. a) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t beträffande *Bidrag till driften av verkstäder för handikappade* måtte begära dels att bidraget till hyrande av verkstadslokaler må höjas till högst 20 kr. per m² och år, dels att begränsningen till 2 000 kr. av det särskilda bidraget till verkstädernas drift slopas och att bidraget må utgå efter prövning i varje särskilt fall, dels att när särskilda omständigheter föreligger bidraget för arbetsträning må utgå utöver sex månader, dels att bidrag till halvskyddad sysselsättning må utgå med högst 3 kr. per arbetstimme i stället för nu gällande 2 kr. per arbetstimme, allt enligt arbetsmarknadsstyrelsens framställning;

b) att riksdagen till *Bidrag till driften av verkstäder för handikappade* under elfte huvudtiteln för budgetåret 1965/66 måtte anvisa ett förslagsanslag av 18 000 000 kr.; samt

III. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag rörande konkret utbyggnadsprogram för arbetsvården och till denna knutna aktiviteter i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 27 januari 1965

Gunnar Hedlund

Nils G. Hansson

i Skegrie

S. G. W. Wahlund

Sven Vigelsbo

John Eriksson

i Bäckmora

Gustaf Svensson

i Vä

Harald Larsson

i Hedenäset